

Pregledni rad

UDK 327:323.1(497.6).....

DOI 10.7251/SVR1510007V

BUDUĆNOST BOSNE I HERCEGOVINE U SVETLU PROMENA NA MEĐUNARODNOJ POLITIČKOJ SCENI

Dr Jelena Vukočić¹

Beograd

Apstrakt: Iako je od završetka građanskog rata u Bosni i Hercegovini prošlo već gotovo dve decenije, politička situacija i odnosi u ovoj državi su, i dalje, veoma složeni, što destabilizuje situaciju i sprečava uspostavljanje stabilnog i održivog političkog sistema. Na čitavom prostoru BiH dominira isključiva nacionalna politika, što onemogućava integraciju institucija na različitim nivoima i limitira kapacitet za donošenje političkih reformi. S obzirom na nepostojanje unutrašnjeg konsenzusa oko velikog broja važnih pitanja, BiH je i dalje potpuno zavisna od međunarodnih institucija koje praktično i odlučuju o sudbini ove države. Iz ovog razloga, kretanja u međunarodnim odnosima i ravnoteža snaga u svetskoj politici utiču na Bosnu i Hercegovinu više nego na druge zemlje u regionu. S obzirom na velike promene koje su zahvatile međunarodnu političku scenu i koje će sve više doprinositi stvaranju multipolarnog sveta, BiH neizostavno očekuje neizvesna budućnost koja će, u velikoj meri, zavisiti od ravnoteže snaga u međunarodnim odnosima.

Ključne reči: *Bosna i Hercegovina, međunarodni odnosi, Dejtonski sporazum, politički odnosi u BiH, međunarodna politička scena.*

UVOD

Iako je građanski rat okončan pre gotovo dvadeset godina, sadašnja Bosna i Hercegovina teško bi mogla da se opiše kao stabilna država, još teže kao samoodrživa; precizno govoreći, BiH u životu održava složen i glomazan aparat međunarodnih institucija zavetovanih na ideji očuvanja ‘multikulturalnog’ društva po svaku cenu. Šta bi se desilo, ili šta će se desiti, kada međunarodne institucije na čelu sa visokim predstavnikom napuste ove prostore, pitanje je na koje je teško, ako ne i nemoguće, dati odgovor u ovom trenutku. Osnovni problem u Bosni i Hercegovini leži u činjenici da ni političke partije, ni najveće nacionalne grupe koje imaju status konstitutivnih naroda, ne dele zajedničku viziju budućnosti države. Konsenzusa u Bosni i Hercegovini nema po ključnim državnim i političkim pitanjima, a ako i postoji nešto oko čega se slažu sva tri konstitutivna naroda, to je jedino želja za samostalnošću u donošenju odluka po važnim nacionalnim pitanjima, i, što je najznačajnije, onemogućavanje drugih (lokalnih etničkih zajednica) da o tim pitanjima

¹ Doktor političkih nauka, jelenavukoicic1@gmail.com

odlučuju.² Politička integracija zemlje je, stoga, vrlo neizvesna i BiH je i dalje u potpunosti zavisna od snažnog međunarodnog prisustva. Ono što je, međutim, od velike važnosti za Bosnu i Hercegovinu i čitav region Jugoistočne Evrope jeste činjenica da međunarodna zajednica takođe prolazi kroz period velikih promena i da su odnosi unutar nje u znatnoj meri drugačiji u poređenju sa onima koji su vladali u vreme rata u BiH i potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Dinamična i turbulentna kretanja na međunarodnoj političkoj sceni već su, u poslednje dve decenije, dovela do značajnih promena u političkim i ekonomskim odnosima između velikih i regionalnih sila, odnosno do uspostavljanja nove ravnoteže snaga, i sasvim je sigurno da će se ovaj proces nastaviti i u budućnosti. Duskorašnja jednostranost i nekažnjivost politike jedine preostale super sile posle hladnog rata postepeno, ali sigurno, ustupa mesto novoj ravnoteži odnosa snaga. SAD su sa svojim saveznicima u NATO i EU, i dalje najmoćnija politička, ekonomska i vojna snaga, ali više nisu svemoćne kao što su bile posle pada Berlinskog zida. Težište ekonomske i finansijske moći u znatnoj meri pomera se sa Zapada na Istok, i Kina se već nalazi u procesu preuzimanja uloge najmoćnije ekonomske sile od Sjedinjenih Država, što će, dugoročno, sigurno imati dalje značajne implikacije na međunarodne odnose i ravnotežu snaga.

U ovakvoj situaciji Bosnu i Hercegovinu, koja, zapravo, od svog nastanka predstavlja međunarodni protektorat, neizostavno očekuje neizvesna budućnost koja će, u najvećoj meri, zavisiti od razvoja odnosa na međunarodnoj političkoj sceni. S obzirom na evidentnu nesposobnost lokalnih političkih lidera da postignu konsenzus oko najvažnijih državnih pitanja i, na taj način, uspostave funkcionalnu državnu zajednicu, BiH ostaje u velikoj meri zavisna od međunarodne politike i odluka koje se o njoj donose u svetskim centrima moći, kao i od politike sile, kojom je međunarodna zajednica do sada sprečavala dublju političku krizu i eventualni raspad Bosne i Hercegovine po etničkim linijama.

REFLEKSIJA PROMENA U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA NA POLITIČKU SITUACIJU U BIH

Od nastanka države Bosne i Hercegovine, dominantnu ulogu u njenoj politici vodile su Sjedinjene Države uz „asistenciju” zapadnoevropskih zemalja. Politika SAD i njihovih evropskih saveznika u BiH nikada nije, kao ni njihova politika na drugim žarištima širom sveta, bila usklađena sa međunarodnim pravom i interesima lokalnih naroda, već sa geostrateškim, političkim i ekonomskim interesima najveće svetske sile i njenih satelita. Kao što primećuje Nenad Kecmanović „kao što se sa novovjekovnim odvajanjem od etike politika pretvorila u makijavelističku borbu za osvajanje, očuvanje i proširenje vlasti, tako se sa postmodernim uspostavljanjem unipolarnog svijeta

² Jelena Vukočić: „Identitet i država – Etnički konflikti i unutrašnji (ne)legitimitet Bosne i Hercegovine”, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, godina 7, br. 12, FPN, Beograd, decembar 2014, s. 80; više o političkim i nacionalnim odnosima u BiH videti u: Nenad Kecmanović, Nemoguća država – Bosna i Hercegovina, Filip Višnjić, Beograd, 2007.

međunarodno pravo pretvorilo u pravo supersile da ga ignoriše i pravo većine država da se na njega beznačajno pozivaju. Više nije riječ samo o tome da međunarodne organizacije i institucije nikad nisu raspolagale globalnim monopolom legitimnog nasilja da bi garantovale poštovanje naddržavnih pravnih normi i političkih odluka nego o tome da te međunarodne organizacije i institucije jedino i služe kao pokriće za različite manifestacije ogoljene supermoći.³

Svetska ekonomska kriza, ozbiljni bezbednosni problemi na Bliskom Istoku i na jednom delu afričkog kontinenta, ukrajinska kriza, kao i promena ravnoteže snaga na međunarodnoj političkoj sceni, međutim, u poslednjih nekoliko godina delimično su „odvukli” pažnju Sjedinjenih Država i čitavog Zapada sa Bosne i Hercegovine. U situaciji u kojoj je evidentno da će se Zapad u budućnosti sve više okretati Istoku, i da će se politička borba za moć, resurse i dominaciju u najvećoj meri odvijati izvan regiona Jugoistočne Evrope, veliko je pitanje kako će se novonastala situacija odraziti na sveukupne političke i nacionalne odnose u BiH, kao i na njenu krhku političku stabilnost. Sa jedne strane, politički akteri u BiH verovatno će morati više da se okrenu sebi i svojim unutrašnjim problemima, i pokušaju da dođu do dugoročnih kompromisnih rešenja koja će uvažiti legitimna prava i interese svih konstitutivnih naroda i drugih nacionalnih zajednica. Sa druge strane, postoji i mogućnost da, u novonastaloj situaciji tektonskih pomeranja na međunarodnoj političkoj sceni, neki drugi međunarodni akteri pokušaju da prošire i prodube svoj strateški i politički uticaj na Balkanu, samim tim i u Bosni i Hercegovini. To se, pre svega, odnosi na Tursku koja već neko vreme pokazuje pojačano interesovanje za BiH, kao i za druge balkanske regione u kojima živi muslimansko stanovništvo, ali ne bi trebalo potcenjivati ni interese Rusije, Vatikana, kao ni različite političke subjekte unutar zapadnih (naročito američkog) političkih sistema, koji deluju u skladu sa različitim (uglavnom finansijskim) interesima i nisu u potpunosti jedinstveni niti usklađeni sa zvaničnom politikom svojih država. Ovi „mešoviti” uticaji da sada su bili ograničeni, s obzirom na apsolutnu dominaciju međunarodnih institucija, kontrolisanih od strane SAD i EU, ali bi u budućnosti, u slučaju daljeg distanciranja Zapada od BiH, mogli da dobiju značajniju ulogu na političkoj sceni Bosne i Hercegovine.

SAD, ZAPADNA EVROPA I POLITIČKI ODNOSI U BIH

Bosna i Hercegovina, ovakva kakva postoji danas, rezultat je Dejtonskog mirovnog sporazuma, nastalog pod patronatom Sjedinjenih Američkih Država i njihovih evropskih saveznika. Dejton je zaustavio građanski rat u BiH i udario temelje decentralizovane državne strukture, sastavljene od dva entiteta i tri konstitutivna naroda.⁴ Vrlo brzo nakon

³ Nenad Kecmanović: „Srbija i Srpska iz Sarajevske perspektive”, Zbornik radova sa naučnog skupa: Republika Srbija i Republika Srpska – Stari i novi politički izazovi, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Fakultet političkih nauka u Banjoj Luci i Predstavništvo Republike Srpske u Srbiji, Beograd, 2014, s. 29.

⁴ Više o Dejtonskom mirovnom sporazumu videti u: Robert M. Hajden, Skice za podeljenu kuću – Ustavna logika jugoslovenskih sukoba, Samizdat B92, Beograd, 1999.

potpisivanja samog sporazuma, međutim, počeli su pokušaji njegovog demontiranja i urušavanja od strane onih istih država koje su ga stvorile i nametnule zaraćenim stranama. Američki i evropski zvaničnici, koji su učestvovali u mirovnim pregovorima u BiH, nikada, zapravo, nisu ni smatrali Dejtonski sporazum konačnim rešenjem, već je on predstavljao način da se završi rat i tek onda krene u „stvaranje države” koja bi odgovarala njihovim političkim i geostrateškim interesima. Izmene Dejtonskog sporazuma, u skladu sa politikom Zapada prema zemljama bivše SFRJ, išle su u pravcu prenosa nadležnosti sa entiteta na državne institucije, odnosno centralizacije vlasti na nivou BiH i institucionalnog razvlašćivanja i slabljenja Republike Srpske. Kao što ističe Nenad Kecmanović „primjena ”duha Dejtona” umjesto ”slova Dejtona”, uvođenje tzv. Bonskih ovlašćenja za visokog predstavnika te pritisci SAD i EU na političke elite u BiH, išli su nedvosmisleno na jačanje centralne vlasti na račun autonomije Republike Srpske. Visoki predstavnici UN/EU u BiH, a posebno Wolfgang Petrič i Pedi Ešdaun, oduzimanjem nadležnosti entiteta, umnožavanjem resora u Savjetu ministara, nametanjem zakona i sl. do 2006. godine su obavili veliki dio posla tako da se može komotno reći da je već na delu ”Dejton dva” koji se primenjuje umjesto ”izvornog Dejtona”.⁵ Sjedinjene Američke Države i Evropska unija inicirali su donošenje amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine 2006. i 2009. godine, u cilju prenošenja nadležnosti na državne institucije, a pod parolom „ubrzanja evroatlantskih integracija”.

Nakon propasti „Butmirskog paketa” ustavnih promena, u jesen 2009. godine, došlo je do izvesnog smanjenja pritisaka Zapada na BiH, što, naravno, ne znači da je odnos SAD i EU prema BiH i njenom ustavnom dizajnu drugačiji, već da su drugačije okolnosti na međunarodnoj političkoj sceni. Odnos zapadnih sila prema Bosni i Hercegovini u najvećoj meri je promenjen zato što su se promenili njihovi interesi i aktivnosti. Globalna ekonomska i politička kriza, koja je u velikoj meri odvukla pažnju Amerike i Evrope, doprinela je tome da njihove diplomate i činovnici imaju manje mogućnosti i autoriteta da nameću rešenja. Jednostavno, izgubljena je jedna jedinstvena politička volja koja je postojala u periodu nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, a koja je podržavala nedemokratsko i nasilno ponašanje, prvo i prvenstveno visokog predstavnika, ali i drugih međunarodnih faktora. Bahatost, nedemokratsko i nasilno ponašanje pojedinih visokih predstavnika, naročito Pedija Ešdauna, dovelo je i do brojnih kritika nevladinih organizacija i intelektualne javnosti na samom Zapadu, što je donekle promenilo i percepciju Bosne i Hercegovine u SAD i Zapadnoj Evropi. U svakom slučaju izgubljena je podrška da se nedemokratskim i nasilnim metodama gradi demokratija u BiH.⁶

⁵ Nenad Kecmanović: „Srbija i Srpska iz Sarajevske perspektive”, Zbornik radova sa naučnog skupa: Republika Srbija i Republika Srpska – Stari i novi politički izazovi, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Fakultet političkih nauka u Banjoj Luci i Predstavništvo Republike Srpske u Srbiji, Beograd, 2014, s. 30.

⁶ Obrad Kesić: „SAD, Evropa i Dejtonski mirovni sporazum”, Nova srpska politička misao – Petnaest godina Dejtonskog sporazuma i budućnost Republike Srpske, Đorđe Vukadinović (ur.), Nova srpska politička misao, Beograd, 2011, s. 167.

Prema mišljenju nekih stručnjaka za politiku Evropske unije, ekonomska kriza unutar same EU, kao i ostali problemi sa kojima se ova zajednica suočava, mogli bi da imaju suprotne efekte na političku stabilnost u Bosni i Hercegovini. Kako primećuje Slobodan Samardžić, „danas, kada je Evropska unija angažovana svojom velikom unutrašnjom krizom, ona je sve teže u stanju da održava privid izglednosti pristupanja njenim redovima kao značajnu polugu svoje spoljne politike na tzv. „zapadnom Balkanu”. Za BiH i Republiku Srpsku ova činjenica dužeg trajanja i trajnijeg važenja može imati značaj dvoseklog mača. To, s jedne strane, za EU može da znači veći stepen prihvatanja realnosti u BiH, ali i realnosti u odnosima EU i BiH. Kao pretežno evropski problem, BiH bi imala šanse da opstane kao država, pod uslovom da prihvati optimalan značaj Dejtonskog sporazuma koji garantuje najvišu vrednost kolektivnog života, a to je mir. To bi za sve političke aktere u BiH značilo primarnu okrenutost sebi i svojim unutrašnjim, a zajedničkim problemima sa minimalnom, ali realnom, a ne maksimalnom, a zapravo manipulativnom, evropskom perspektivom. Ta strana mača u pomenutoj metafori sasekla bi propagandnu utopiju evropskih integracija, zato što se iza nje krije drugačija stvarnost, a to je preokookeanski državni inženjering u službi geopolitičkih ciljeva SAD. Druga strana ovog dvoseklog mača usmerena je na sam život, kao i toliko puta u novijoj istoriji BiH. Okrenutost EU svojim velikim unutrašnjim pitanjima u dogledno vreme može izazvati krajnje pogrešnu reakciju njenih donosilaca odluka u oblasti spoljne i bezbednosne politike, kada je reč o BiH. Saznanje da se zbog unutrašnjih prilika u EU Bosni više ne može poklanjati tolika pažnja, energija i naročito strpljenje...može da izazove ne tako retku političarsku iluziju da proces (centralizacije BiH) može i treba da se ubrza, kako bi se samo pitanje što pre okončalo. Iako je reč o stilu vođenja inostranih poslova koji je više karakterističan za Amerikance nego za Evropljane, prisustvo ovih prvih u BiH je toliko dugo, i po posledicama tako značajno da ne bi bilo čudno da i evropski donosioci odluka pokušaju da imitiraju svoje preokookeanske uzore. Tim pre što se odluka o ubrzanju ne bi donela bez američkog uticaja, pa možda i odlučujućeg. Tako nešto bi ugrozilo sam Dejtonski sporazum, a da mu se ne bi našao odgovarajući supstitut. Politički gledano, našli bismo se u preddejtonskoj situaciji u kojoj bi kao i 1992. godine EU sasvim ispala iz igre, a SAD ponovo same zavladaile situacijom. Bio bi to stvarni kraj Bosne i Hercegovine i, što je daleko manje važno, bilo kakve uloge EU u ovoj državi”.⁷

Iako, ni scenario „druge strane dvoseklog mača”, da citiramo profesora Samardžića, ne bi trebalo isključiti u razmatranju različitih opcija političke budućnosti BiH pod uticajem zapadnih zemalja, ekstremna verzija takvog raspeta događaja na političkoj sceni Bosne i Hercegovine ipak je manje izgledna kada se uzme u obzir politika Evropske unije (kao i Sjedinjenih Država) prema BiH u poslednjih desetak godina. Naime, iako različiti pritisci u cilju promena koje bi, navodno, doprinele funkcionalnijem sistemu, a suštinski

⁷ Slobodan Samardžić, „Republika Srpska – Vitalnost opstanka u okruženju evropskih integracija”, Nova srpska politička misao – Petnaest godina Dejtonskog sporazuma i budućnost Republike Srpske, Đorđe Vukadinović (ur.), Nova srpska politička misao, Beograd, 2011, s. 205-206.

samo dodatno centralizovale državu, kontinuirano traju sve vreme od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, ipak je evidentno da se institucionalno i vaninstitucionalno nasilje, kojim su se prvenstveno služili visoki predstavnici Wolfgang Petrič i Pedi Ešdaun, već više godina ne sprovodi na način na koji je to činjeno u prvoj deceniji nakon završetka rata u BiH. Ovo, naravno, ne znači da je politički stav Zapada prema „bosanskom pitanju”, formiran tokom rata devedesetih, na bilo koji način promenjen, već, jednostavno, da Zapadna Evropa, kojoj su Sjedinjene Države u proteklom periodu u velikoj meri prepustile patronat nad Bosnom i Hercegovinom, preopterećena svojim unutrašnjim problemima koje nikako ne uspeva da reši (niti će, prema svim raspoloživim indikatorima, to uspeti u bliskoj budućnosti), više nema ni energije ni volje, pa ni raspoloživih resursa da se preterano bavi perifernim i, naizgled, nerešivim pitanjima, kao što je to disfunkcionalnost političkog sistema Bosne i Hercegovine. U eri borbe protiv Islamske države i generalno haotične bezbednosne situacije na Bliskom Istoku i u Severnoj Africi, tinjajućeg konflikta između Zapada i Rusije i nezaustavljivog ekonomskog rasta Kine i nekih drugih azijskih zemalja, malo je verovatno da će SAD i EU doneti odluku da izdvoje energiju, vreme i novac, koji bi bili potrebni za političku ofanzivu koja bi dovela do neke nove međunarodne konferencije, odnosno Dejtona 2, na kojem bi došlo do drastičnih promena političkog sistema u BiH.

Sasvim je sigurno pretpostaviti da je barem deo nedostatka „volje” evropskih zvaničnika ujedno i rezultat poražavajućih rezultata njihove dvadesetogodišnje politike u BiH. Glomazna i nefunkcionalna administracija, konstantna politička kriza, podeljeno društvo i poražavajući pokazatelji razvoja u svim oblastima, jasno pokazuju koliko su ‘efikasna’ bila rešenja zapadnih institucija i njihovih predstavnika. Bez obzira na to, jasno je i da nasilna centralizacija Bosne i Hercegovine, sasvim logično, ne bi mogla da predstavlja rešenje njenih nagomilanih problema. Ukoliko bi, hipotetički, do ovakve inicijative i došlo, to bi samo uticalo na novu (i dalju) destabilizaciju prilika u BiH i pogoršanje međuetničkih odnosa, sa nesagledivim posledicama po bezbednost i budućnost takozvanog Zapadnog Balkana a, samim tim, i sa negativnim posledicama po stabilnost same Evropske unije. Svega ovoga su i zapadnoevropski poznavaoi balkanske politike i etničkih odnosa itekako svesni, i većina njih sasvim sigurno ne veruje u primenljivost i održivost ideje o ‘građanskoj državi Bosni i Hercegovini’, u kojoj će nacionalna i religijska pripadnost navodno izgubiti svaki značaj. Za one koji su, možda, nekad i verovali u ovaj svojevrсни politički nonsens otrežnjenje je prvenstveno došlo iz njihovih sopstvenih zemalja koje se sada suočavaju sa totalnim neuspehom – kolapsom (zapadne) ideje takozvanog multietničkog društva, koja se u Zapadnoj Evropi, između ostalog, očigledno manifestuje alarmantnim porastom popularnosti islamskog fundamentalizma, terorizmom, koji je postao najveća pretnja bezbednosti Evrope, i armijom zapadnih muslimana koji se bore u redovima Islamske države. Ovakva situacija već dovodi do uspona desničarskih partija širom Zapadne Evrope što bi, opet, dugoročno moglo da ima implikacije i na njenu balkansku politiku, pa tako i na BiH, s obzirom na činjenicu da desno orijentisani politički lideri uglavnom nemaju poverenja u utopističke projekte multietničkih država, niti fascinaciju fenomenom melting

pota, što je, zvanično, trebalo da bude ideja iza Dejtonskog mirovnog sporazuma. Pozicioniranje rastuće desnice na političkoj sceni Zapadne Evrope svakako će, u godinama koje dolaze, uticati na evropsku spoljnu politiku koja bi, u slučaju preuzimanja vlasti od strane desničarskih partija u pojedinim državama EU, mogla dramatično da se promeni.

Budućnost odnosa između SAD i EU, sa jedne, i Bosne i Hercegovine, sa druge strane, prema tome nesumnjivo će, prvo i pre svega, određivati pravac kretanja u međunarodnim odnosima koji će uspostavljati prioritete američke i zapadnoevropske spoljne politike. Iako je međunarodna politika dinamična disciplina čiju je budućnost teško predvideti do detalja, scenario po kojem će se, u neko skorije vreme, Bosna i Hercegovina odednom naći pri vrhu lestvice prioriteta Severne Amerike i Zapadne Evrope, izgleda teško ostvariv iz sadašnje perspektive. To, naravno, ne znači da različitih pritisaka na BiH, a posebno Republiku Srpsku, neće biti u vremenu koje dolazi; naprotiv, ti pritisci, u različitim oblicima, traju od proglašenja nezavisnosti Bosne i Hercegovine i bilo bi naivno zaključiti da će u bližoj budućnosti jednostavno nestati kako se SAD i EU sve više budu okretale svojim problemima i drugim svetskim žarištima. U narednom periodu Sjedinjene Države i Evropska unija najverovatnije će insistirati na izmenama Ustava BiH, u cilju implementiranja presude u slučaju Sejdčić-Finci, kao i u cilju preuzimanja određenih odgovornosti države za zaključenje međunarodnih ugovora sa EU i Severnoatlantskim savezom. Pored toga, s obzirom na promenu prioriteta u zapadnoj spoljnoj politici, postoji još jedna činjenica na koju treba obratiti pažnju. Establišment Sjedinjenih Država nije u potpunosti jedinstven u procesu formiranja politika i određivanja političkih ciljeva; Senat, Predstavnički dom, Bela kuća, Pentagon, različite bezbednosne institucije i nevladine organizacije često nastupaju kao samostalni subjekti koji su vođeni sopstvenom logikom i potrebama.⁸ U nestabilnoj i slaboj državi kao što je Bosna i Hercegovina ovi, različiti, uticaji, posebno u situaciji u kojoj Balkan više nije prioritetni predmet interesovanja koordinirane američke politike na najvišem nivou, verovatno će dalje destabilizovati krhke političke strukture i ometati institucionalni razvoj BiH. Različite lokalne i međunarodne, vladine i nevladine organizacije, fondacije, partije i pojedinci, nastaviće, kako su to činili i do sada, da predlažu različita „rešenja” za navodno pretvaranje Bosne i Hercegovine u ‘normalnu državu’; istovremeno će se nastaviti i pokušaji blokade institucija, stvaranja razdora između naroda, entiteta, kantona, različitih društvenih i političkih grupa i organizacija, sve u cilju skretanja pažnje međunarodne zajednice (odnosno njenog zapadnog dela) i ostvarenja političkih i nacionalnih ciljeva nekog od konstitutivnih naroda.⁹

⁸ Miša Đurković: „Elementi spoljnopolitičkog položaja Republike Srpske”, Zbornik radova sa naučnog skupa: Republika Srbija i Republika Srpska – Stari i novi politički izazovi, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Fakultet političkih nauka u Banjoj Luci i Predstavništvo Republike Srpske u Srbiji, Beograd, 2014, s. 137.

⁹ Jedan od zanimljivih primera je i delovanje Međunarodne krizne grupe po ovom pitanju. Ova ‘nevladina organizacija’ u kojoj su, između ostalog, angažovani i neki od bivših zapadnih zvaničnika koji su aktivno učestvovali u misijama u bivšoj SFRJ, od

Sveukupna mobilizacija američke i evropske administracije u cilju dramatične prekompozicije Dejtonskog ustava na nekoj novoj međunarodnoj konferenciji, pa bilo to ukidanje entiteta i stvaranje centralizovane (bošnjačke) države, ili usložnjavanje BiH, dodavanjem trećeg, hrvatskog entiteta, u ovom trenutku, međutim, deluje malo verovatno. Čitav zapadni svet ima pregršt gorućih problema koje treba rešavati, počevši od ekonomske krize, problema energetske bezbednosti, konflikta sa Rusijom, terorizma i nestabilne bezbednosne situacije u velikom delu muslimanskog sveta, nekontrolisanih migracija i sve većeg ekonomskog jačanja nezapadnih zemalja na čelu sa Kinom. U toj situaciji, Bosna i Hercegovina, iako ne sasvim zaboravljena, sasvim sigurno nije, niti će u bliskoj (verovatno i daljoj) budućnosti biti, blizu vrha liste prioriteta bilo koje uticajne zapadne države. Da li će ovakav sled događaja dovesti do otrežnjenja lokalnih političara i stvaranja minimalnog konsenzusa koji bi uzeo u obzir legitimna prava i potrebe svih konstitutivnih naroda kako bi država barem dobila šansu da opstane na duži period, ili će Bosna i Hercegovina nastaviti da propada u ponor međuetničkih antagonizama megalomanskih političkih ciljeva, ostaje da se vidi u godinama koje dolaze.

KULTURNA BLISKOST I GEOSTRATEŠKI INTERESI – POLITIKA RUSIJE, VATIKANA, NEMAČKE I TURSKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Dinamična kretanja u međunarodnim odnosima u proteklom periodu u znatnoj meri su uticala na to da države koje nisu imale ključni uticaj na stvaranje Dejtonskog sporazuma i države BiH, kakva postoji danas, u poslednjih nekoliko godina dobiju značajniju ulogu na političkoj sceni Bosne i Hercegovine, kako zbog svoje političke i ekonomske moći i interesa, tako i zbog kulturne bliskosti koju dele sa lokalnim konstitutivnim narodima. Pravoslavna vera i jake kulturne i istorijske veze, primarno su uticali na to da se Republika Srpska i njena vladajuća elita politički i ekonomski vežu za Rusku Federaciju, koja, u okviru svojih mogućnosti, već duže vreme u međunarodnim institucijama brani, Dejtonom zagarantovanu, poziciju srpskog naroda i njegovog entiteta. Interese Republike Srpske i Rusije, pored kulturne bliskosti, vezuje i suprotstavljanje politici zapadnih centara moći, koji ugrožavaju i jednu i drugu. Iako Rusija još uvek nije onoliko jaka koliko bi to Srbima odgovaralo, njen uticaj je znatno veći i blagotvorniji, nego što je bio tokom devedesetih. Ruski faktor se na Balkan vraća pre svega preko ekonomije, i Srpska je među prvima to prepoznala i otvorila vrata za njihov ulazak. Posledica takve pametne odluke jesu odlični odnosi između političkog vrha RS i nekih značajnih delova ruske administracije, poput ministarstva inostranih dela. Veoma je važno da Srpska ima svoje predstavništvo u Moskvi

priznanja Bosne i Hercegovine više puta je nudila svoja konačna rešenja za navodnu stabilizaciju političkih prilika u ovoj državi. Ta 'rešenja' su išla od predloga centralizovane, unitarne države do poslednje ideje, predložene 2014. godine, koja bi podrazumevala stvaranje trećeg, hrvatskog entiteta. Pogledati: A. Macanović i D. R. Đorđević, „Međunarodna krizna rupa: Bosna kao Federacija”, Večernje Novosti, 30. Jul 2014, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:503215-Međunarodna-krizna-grupa-Bosna-kao-federacija>

i da radi i na otvaranju i drugih kanala preko kojih se jačaju veze Banje Luke i raznih subjekata iz Rusije. Rusija, dakle, eksplicitno podržava Srpsku i politički i ekonomski, i mada ta pomoć, sama po sebi, nije dovoljna za potpunu zaštitu, u kombinaciji sa delovanjem drugih subjekata može biti veoma značajna za unapređenje njenog položaja.¹⁰ Ekonomske veze su najveći garant dobre političke saradnje, tako da će eventualni rast ruskih investicija u Republici Srpskoj sasvim sigurno uticati na čvršće političke veze između Ruske Federacije u srpskog entiteta. Pravac razvijanja odnosa između Vašingtona, Berlina i Moskve sa jedne, i Evropske unije i Bosne i Hercegovine, sa druge strane, takođe će imati svoj uticaj na srpsko-ruske odnose u širem okviru BiH.

Sa druge strane, katolički Hrvati u BiH, oduvek su uživali podršku Vatikana, kao i Nemačke, čija se balkanska politika, pored podržavanja političkih odluka SAD, između ostalog zasniva i na zaštiti posebnog, hrvatskog interesa. Vatikan je tokom čitavog raspada Jugoslavije imao aktivnu ulogu na ovim prostorima i ta uloga postoji i danas, na teritoriji BiH, razume se, u vidu podrške hrvatskom narodu. Na sličan način, Nemačka, koja ima značajnu ulogu u procesu proširenja EU, takođe je oduvek pokazivala posebnu osetljivost kada je reč o hrvatskom pitanju. Nakon ulaska Hrvatske u EU, aktivnosti hrvatskih poslanika u evropskom parlamentu, u pravcu jačanja političke pozicije Hrvata u Bosni i Hercegovini, su se razumljivo pojačale i, s obzirom na činjenicu da najuticajniji politički lideri hrvatskog naroda u BiH zastupaju ideju stvaranja trećeg entiteta, ostaje da se vidi kako će se ta ideja razvijati u budućnosti i da li će, i koliku, podršku Hrvati dobiti od svojih tradicionalnih evropskih saveznika u ostvarivanju tog cilja.

Država koja takođe ima značajan geostrateški i politički interes na Balkanu, pa tako i u BiH, kao i kulturne veze sa muslimanskom zajednicom je Turska koja, naročito u poslednjih nekoliko godina, pokazuje veliko interesovanje za širenje uticaja na Balkanskom poluostrvu. Turska politika konzistentno deluje u pravcu objedinjavanja muslimanskih naroda u ovom delu Evrope i jačanja njihovog i, samim tim, njenog političkog uticaja na Balkanu.¹¹ U slučaju Bosne i Hercegovine, Turska, od raspada bivše SFRJ, otvoreno i eksplicitno podržava bošnjačku nacionalnu zajednicu i zagovara centralizaciju države kojom bi se značajno umanjio i, konačno, potpuno marginalizovao politički uticaj Srba i Hrvata na državnu zajednicu. Kontakti turskih političkih i verskih zvaničnika sa zvaničnicima bošnjačkog naroda u BiH su brojni i intenzivni, kao i saradnja na svim poljima, a turski uticaj ima veliku podršku lokalnog stanovništva islamske veroispovesti. Kada se govori o turskoj ulozi u politici BiH, svakako treba imati u vidu i činjenicu da sadašnja vladajuća garnitura u Turskoj, na čelu sa predsednikom Redžepom Taipom Erdoganom, već više godina predano radi na reislamizaciji ove jedine (zvanično) sekularne

¹⁰ Miša Đurković: „Elementi spoljnopolitičkog položaja Republike Srpske“, Zbornik radova sa naučnog skupa: Republika Srbija i Republika Srpska – Stari i novi politički izazovi, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Fakultet političkih nauka u Banjoj Luci i Predstavništvo Republike Srpske u Srbiji, Beograd, 2014, s. 137.

¹¹ Više o tome videti u: Darko Tanasković, Neoosmanizam: Povratak Turske na Balkan, Službeni Glasnik, Beograd, 2010.

muslimanske države na svetu, kao i da turske vlasti imaju vrlo blagonaklon odnos prema najvećoj savremenoj terorističkoj organizaciji, Islamskoj državi. S obzirom na ove činjenice, jasno je kakav političku i kulturnu ulogu u Bosni i Hercegovini može da ima ova velika i jaka muslimanska zemlja. Iako obnova Otomanske imperije na teritoriji Balkana, u ovom trenutku, ne deluje kao realna politička opcija, turski uticaj na bošnjačku zajednicu u BiH nikako ne treba zanemarivati, kao ni činjenicu da će eventualni rast ovog uticaja sasvim sigurno nailaziti na otpor hrišćanskog, odnosno srpskog i hrvatskog, dela stanovništva Bosne i Hercegovine, i, samim tim, izazivati destabilizaciju njenih, i onako krhkih, institucija.

Ono što takođe treba istaći jeste da sve navedene zemlje imaju različite poglede na međusobnu politiku u BiH, što dodatno komplikuje i onako zamršenu situaciju u ovoj složenoj državi. Turska politika u BiH ima određenu podršku američkog i britanskog establišmenta¹², što, međutim, izaziva nezadovoljstvo Nemačke koja želi da ima odlučujući uticaj na Balkanu i čije je prisustvo u Bosni i Hercegovini, između ostalog i kroz delovanje diplomata i različitih fondacija, kao što je „Konrad Adenauer”, vrlo prisutno i izraženo. Sa druge strane, na uticaj Ruske Federacije u Bosni i Hercegovini, odnosno Republici Srpskoj, ne gleda blagonaklono nijedna od pomenutih država i, kao i u slučaju Srbije, sprečavanje širenja ruskog uticaja na Balkan jedan je od osnovnih spoljnopoličkih ciljeva balkanske politike zapadnih zemalja, što će se verovatno nastaviti i u budućnosti.

ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina, od proglašenja svoje nezavisnosti 1992. godine, nikada nije imala unutrašnji kapacitet da samostalno funkcioniše, i teško je poverovati da će se u doglednom vremenu nešto promeniti na tom polju. Podeljeno društvo, suprotstavljeni ciljevi naroda i njihovih političkih elita, kao i nedostatak konsenzusa po većini pitanja, značajnih za budućnost ove države, hronično potresaju i destabilizuju, i onako krhke, institucije u BiH. U takvoj situaciji Bosna i Hercegovina je još (mnogo) više zavisna od međunarodne zajednice nego što su to druge (slabe) balkanske države. Međunarodna zajednica sa visokim predstavnikom na čelu, *de facto*, sve vreme „drži pod kontrolom” situaciju u ovoj haotičnoj državi i, zapravo, od samog njenog nastanka pokušava da spreči njen raspad.

Isto kao i njena prošlost, budućnost BiH će, u velikoj meri, zavisiti od konstelacije snaga i odnosa u međunarodnoj politici, koji se ubrzano menjaju. U proteklih par decenija, naime, počele su da se dešavaju značajne promene na svetskoj političkoj sceni i takav trend će se verovatno nastaviti. Opadanje američke moći, ekonomsko jačanje Kine i nekih drugih nezapadnih zemalja, povratak Rusije na međunarodnu političku scenu, kao i kriza u EU, doprinose

¹² Postoji rašireno mišljenje da SAD i njihov najbliži saveznik Velika Britanija i dalje igraju na kartu držanja tradicionalnih balkanskih sukoba otvorenim, što i jeste najveći razlog njihove podrške turskom uticaju u BiH. Uticaj velike, azijske i muslimanske, države kao što je Turska, u većinski hrišćanskom evropskom regionu čije države su ili već članice EU ili su na putu da to i postanu, sasvim logično, može da bude isključivo faktor dalje destabilizacije ovog područja.

stvaranju multipolarnog sveta koji već podrazumeva, i u budućnosti će sve više podrazumevati podelu moći između više regionalnih i svetskih sila, umesto apsolutnu dominaciju jedne jedine supersile. Istovremeno, međunarodna politička scena je, naročito u poslednjih nekoliko godina, postala toliko nestabilna da je teško davati bilo kakve zaključke čak i o bliskoj budućnosti. Terorizam i druge bezbednosne pretnje, ekonomska kriza, klimatske promene i velike migracije sasvim sigurno će doprinostiti daljim promenama u međunarodnoj politici i odnosima.

Ovakav razvoj situacije svakako će, sa jedne strane, „ići na ruku” nekim malim državama i narodima koji će imati više opcija pri donošenju svojih političkih odluka. Kada je Bosna i Hercegovina u pitanju, međutim, teško je sa sigurnošću reći kako će se (buduća) kretanja u međunarodnim odnosima odraziti na njene slabe političke i institucionalne strukture. Pomeranje težišta interesovanja zapadnih država koje su imale, i još uvek imaju, ključnu ulogu u BiH, sa Balkana na neke druge geografske prostore, sasvim sigurno će dati više slobode i fleksibilnosti lokalnim političkim liderima. Ovakav trend će, istovremeno, verovatno otvoriti više prostora za političko delovanje nekih drugih zemalja koje imaju određeni interes za Bosnu i Hercegovinu, a čiji bi uticaj mogao da produbi već postojeće unutrašnje probleme u BiH i izazove dodatnu nestabilnost, s obzirom na činjenicu da nema nijedne, velike i moćne, države kojoj su pođednako naklonjena sva tri konstitutivna naroda – sasvim suprotno, države koje su kulturno i politički bliske jednom narodu uglavnom se od strane drugih doživljavaju kao nepoželjne, ili čak neprijateljske, i posmatraju kao pretnja. Svoje mesto na kompleksnoj političkoj sceni Bosne i Hercegovine u budućnosti će tražiti i različite međunarodne nevladine organizacije, kao i politički subjekti unutar administracija nekih država, kao što su SAD, lobiraju za određene ciljeve.

U takvoj situaciji teško je predvideti sled događaja u BiH u godinama koje dolaze. S obzirom na bližu i dalju istoriju ovog turbulentnog regiona, nezahvalno je, a istini za volju, i nemoguće davati bilo kakve prognoze. Jedna činjenica, međutim, ostaje apsolutno sigurna. S obzirom na duboke unutrašnje podele i dosadašnji apsolutni neuspeh u izgradnji zajedničkog političkog identiteta države i njenih građana, veliko je pitanje da li će, nevezano za dinamična kretanja u međunarodnim odnosima, lokalne političke elite uspeti da pokažu dovoljno političke zrelosti i odgovornosti, odustanu od megalomanskih ciljeva i, umesto toga, pokušaju da samostalno izgrade funkcionalnu državu koja će odgovarati interesima svih njenih konstitutivnih naroda.

THE FUTURE OF BOSNIA & HERZEGOVINA IN THE LIGHT OF THE CHANGES ON THE INTERNATIONAL POLITICAL SCENE

Jelena Vukoičić PhD

Abstract: Although the war in Bosnia & Herzegovina had ended almost two decades ago, the political situation and relations in this country are still very complex, which destabilizes the situation and prevents the establishment of the stable and sustainable political system. Exclusive national politics dominate the whole of B&H, which prevents integration of the institutions at all levels and limits the capacity for political reforms. Considering the fact that there is no internal consensus regarding the large number of important issues, B&H remains completely dependent on the international institutions which are basically deciding its future. For this reason,

developments in international relations and the balance of power in world politics influence Bosnia & Herzegovina more than they influence other countries in the region. Considering the huge changes which have affected international political scene and which will contribute, more and more, to the creation of the multipolar world, B&H will inevitably face uncertain future that will, to a large extent, depend on the balance of power in international relations.

Key words: *Bosnia & Herzegovina, international relations, Dayton Agreement, political relations in B&H, international political scene.*

LITERATURA

1. Đurković, Miša (2014): „Elementi spoljnopolitičkog položaja Republike Srpske”, *Zbornik radova sa naučnog skupa: Republika Srbija i Republika Srpska – Stari i novi politički izazovi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Fakultet političkih nauka u Banjoj Luci i Predstavništvo Republike Srpske u Srbiji, Beograd.
2. Hajden, Robert M. (1999): *Skice za podeljenu kuću – Ustavna logika jugoslovenskih sukoba*, Samizdat B92, Beograd.
3. Kecmanović, Nenad (2014): „Srbija i Srpska iz Sarajevske perspektive”, *Zbornik radova sa naučnog skupa: Republika Srbija i Republika Srpska – Stari i novi politički izazovi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Fakultet političkih nauka u Banjoj Luci i Predstavništvo Republike Srpske u Srbiji, Beograd.
4. Kecmanović, Nenad (2007): *Nemoguća država – Bosna i Hercegovina*, Filip Višnjić, Beograd.
5. Kesić, Obrad (2011): „SAD, Evropa i Dejtonski mirovni sporazum”, *Nova srpska politička misao – Petnaest godina Dejtonskog sporazuma i budućnost Republike Srpske*, Đorđe Vukadinović (ur.), Nova srpska politička misao, Beograd.
6. Macanović, A. i D. R. Đorđević, „Međunarodna krizna grupa: Bosna kao Federacija”, *Večernje Novosti*, 30. Jul 2014, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:503215-Međunarodna-krizna-grupa-Bosna-kao-federacija>.
7. Samardžić, Slobodan (2011): „Republika Srpska – Vitalnost opstanka u okruženju evropskih integracija”, *Nova srpska politička misao – Petnaest godina Dejtonskog sporazuma i budućnost Republike Srpske*, Đorđe Vukadinović (ur.), Nova srpska politička misao, Beograd.
8. Tanasković, Darko, *Neoosmanizam: Povratak Turske na Balkan*, Službeni Glasnik, Beograd, 2010.
9. Vukoičić, Jelena, „Identitet i država – Etnički konflikti i unutrašnji (ne)legitimitet Bosne i Hercegovine“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, godina 7, br. 12, FPN, Beograd, decembar 2014.